Brojevne riječi u hrvatskom književnom jeziku

Cvjetićanin, Dunja

Undergraduate thesis / Završni rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:319856

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i filozofije

Dunja Cvjetićanin

Brojevne riječi u hrvatskom književnom jeziku

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Jadranka Mlikota

Osijek, 2014.

Sažetak

U radu se predstavljaju brojevne riječi kako su opisane u suvremenim gramatikama hrvatskoga jezika i u ostaloj jezikoslovnoj literaturi. Također se u radu iznosi i sama upotreba brojevnih riječi, kao i njihova sklonidba, distribucija i morfološka obilježja. Pristupi obradi brojevnih riječi različiti su i nepotpuni u pojedinim gramatikama pa izvornim i neizvornim govornicima hrvatskoga jezika ne olakšavaju razumijevanje i ovladavanje njima.

Ključne riječi: brojevne riječi, gramatički opis, distribucija i sklonidba brojevnih riječi, morfološka obilježja

Sadržaj

1. Uvod 1
2. Pristup brojevima u gramatikama suvremenoga hrvatskoga jezika 1
2. 1. Glavni brojevi 4
2. 1. 1. Sklonidba glavnih brojeva *jedan, dva, tri, četiri* 4
2. 1. 2. Slaganje imenskih riječi s brojevima 5
2. 2. Redni brojevi 7
2. 3. Zbirni brojevi 8
2. 4. Brojevni pridjevi 8
2. 5. Brojevne imenice 9
2. 6. Ostale vrste brojeva u gramatikama suvremenoga hrvatskoga jezika 10
3. Brojevi i brojenje u ostaloj jezikoslovnoj literaturi 11
3. 1. Brojenje u hrvatskom jeziku 11
3. 2. Upotreba brojevnih riječi 13
3. 3. Sklonidba brojevnih riječi 15
3. 4. Distribucija brojevnih riječi 18
3. 4. 1. Ograničenja s obzirom na kategoriju broja i brojivosti 18
3. 4. 2. Ograničenja s obzirom na kategoriju roda 19
3. 4. 3. Ograničenja s obzirom na kategoriju živosti 19
3. 4. 4. Ograničenja s obzirom na kategoriju određenosti 20
3. 4. 5. Ograničenja s obzirom na kategoriju osobnosti 20
3. 4. 6. Ograničenja s obzirom na kategoriju zbirnosti i kategoriju parnosti 20
3. 5. Morfološka obilježja brojevnih riječi 21
4. Zaključak 21
5. Popis literature 22

1. Uvod

Tema je ovog završnog rada brojevne riječi u hrvatskom književnom jeziku. Cilj je rada dati uvid u opis brojevnih riječi kako ga donose suvremene hrvatske gramatike: *Hrvatska gramatika* skupine autora Barić i dr., *Školska gramatika hrvatskoga jezika* Sande Ham, *Gramatika hrvatskoga jezika* autora Silić-Pranjković, *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika* skupine autora Babić i dr., *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika* skupine autora Babić i dr. te *Gramatika hrvatskoga jezika* autora Težak-Babić. Kao polazišna koristi se *Hrvatska gramatika* (Barić i dr., 1997.) jer je u njoj pristup i opis brojeva najcjelovitiji.

Pod pojmom brojevne riječi obuhvaćen je skup jezičnih jedinica koje znače brojnost. One pripadaju različitim vrstama riječi, ali su funkcionalno, tvorbeno i semantički vrlo povezane. Kad se govori o brojevnim riječima uglavnom se misli na glavne brojeve, zbirne brojeve, brojevne imenice i brojevne pridjeve te se tim četirima podrazredima pridružuju još i redni brojevi. U radu će se govoriti i o načinu i tehnikama brojenja u hrvatskom jeziku, o brojevima općenito, kao i o slaganju imenskih riječi s brojevima. Opisana je sklonidba brojevnih riječi i glavnih brojeva, zatim upotreba, morfološka obilježja i distribucija brojevnih riječi.

2. Pristup brojevima u gramatikama suvremenoga hrvatskoga jezika

U *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr. 1997: 214) brojevi su riječi koje kazuju:

a. koliko jedinica ima onoga što znači riječ uz koju stoje, npr. *tri ribe, deset sati, dvadeset kilometara, sto jabuka*; to su **glavni (kardinalni) brojevi**;[1]
b. koliko jedinica treba odbrojiti da se dođe do nekog predmeta, da se utvrdi koji je po redu u prostoru ili vremenu – mjesto u redoslijedu, npr. *Stigao je na cilj osmi. Treći put ćeš uspjeti. Lutao je izgubljen sedam dana i tek je osmi dan naišao na lovce*; to su **redni brojevi**.[2]

Glavni (kardinalni) brojevi jednočlani su i višečlani. Jednočlani mogu biti osnovni i izvedeni, a višečlani nastaju slaganjem jednočlanih brojeva, i to onako kako se piše znamenkama u desetičnom sustavu, ali se od osnovnoga broja uzima akuzativni oblik. Oni se mogu redati jedan za drugim, npr. *četiri stotine osamdeset devet*, može se između svakog člana staviti veznik *i*, npr. *četiri stotine i osamdeset i devet* te se može samo zadnji član povezivati veznikom *i*, npr. *četiri stotine osamdeset i devet.*

Brojevi su tek u 18. stoljeću dobili status vrste riječi. Prvi gramatičar hrvatskoga jezika B. Kašić brojeve obrađuje kao vrstu pridjeva, J. Mikalja u talijanskoj gramatici uopće ih ne spominje, a tek Della Bella ih izlučuje kao posebnu vrstu.[3]

Sanda Ham u svojoj *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* (2002: 72-73) definira brojeve kao promjenjivu i nepromjenjivu vrstu riječi koja znači izbrojivu količinu i mjesto u redoslijedu. U rečenici brojevi imaju ulogu rečeničnoga dijela, uglavnom stoje uz imenicu i tada su atributi (*Jedan* dječak sjedi). Brojevi sami mogu biti predikatno ime (Iva je *druga*!), subjekt (Dvije *sjede*, a tri *hodaju*), priložna oznaka (Ima dvije sobe: *u jednoj* spava, *u drugoj* uči) ili objekt (Jednu knjigu imam, a *drugu* sam izgubio), i to samo u slučajevima kad su samostalni, znači bez imenice.

U gramatici E. Barić i dr. (1997: 218) među brojevima opisani su brojni pridjevi i brojne imenice, a osim glavnih i rednih brojeva autori navedene gramatike među brojeve ubrajaju i zbirne brojeve. Zbirni brojevi mogu se u određenim prilikama upotrijebiti umjesto glavnih brojeva, a tvore se od osnove glagola glavnoga broja nastavcima *–oje* i *–ero* (*–oro*). Brojni

[1] I ostali suvremeni gramatičari upotrebljavaju navedeni naziv za glavne brojeve. Vidi: Težak-Babić (2009: 134), Ham (2002: 69), Silić-Pranjković (2007: 141, 144), Babić-Brozović-Škarić-Težak (2007: 492).
[2] I ostali suvremeni gramatičari upotrebljavaju navedeni naziv za redne brojeve. Vidi: Težak-Babić (2009: 134), Ham (2002: 69), Silić-Pranjković (2007: 141, 144), Babić-Brozović-Škarić-Težak (2007: 492).
[3] Branka Tafra, *Što su brojevi? (gramatički i leksikografski problem)*, Rasprave ZJ, svezak 15, Zavod za jezik IFF, Zagreb, 1989., str. 223.

pridjevi služe za izricanje odbrojene količine, kao i glavni brojevi, a načinjeni su sufiksom *-oj-* i *-er-, -or-*, a brojne imenice koriste se umjesto glavnih brojeva kad se broje muškarci. Tvore se od osnove zbirnog broja sufiksom *–ica*. Također, u *Hrvatskoj gramatici* (1997: 220), kao i u *Povijesnom pregledu, glasovima i oblicima hrvatskoga književnog jezika* (1991: 667) te *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* (2007: 497), spominju se i dijelni brojevi kao sveza prijedloga i broja, a u ostalim se gramatikama o njima nije pisalo.

U *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* osim glavnih, rednih, zbirnih brojeva i brojevnih imenica navode se i vrste: umnožni, priložni, dijelni brojevi. *Umnožni* ili *množni brojevi* kazuju kolikostruko je što. Postaju slaganjem broja i morfema *–struk*: *jednostruk, dvostruk, trostruk, četverostruk, peterostruk*... To su zapravo pridjevi s posebnim značenjem, a tvore posebnu cjelinu time što su povezani u niz značenjem prvoga dijela.[4] *Priložni brojevi* kazuju koliko puta ili po koji put, a nastaju kad se glavnim ili rednim brojevima doda riječ *put(a)*: *jedanput, dvaput* ili *dva puta, triput* ili *tri puta, četiri puta, petput* ili *pet puta, stoput* ili *sto puta*..., *prvi put, drugi put, peti put, stoti put*... To su zapravo prilozi.[5] *Dijelni brojevi* kazuju po koliko, a nastaju kad se pred glavne brojeve stavi prijedlog *po*: *po jedan, po dva, po tri, po četiri, po pet, po šest, po sto*... To nije posebna vrsta broja, nego je sintaktička veza prijedloga i glavnoga broja.[6] Također, samo se u ovoj gramatici među brojeve ubrajaju neodređeni brojevi koji određuju količinu približno, na osnovi subjektivne procjene: *mnogo, malo, nekoliko, više, manje* i sl.

Težak-Babić *Gramatika hrvatskoga jezika* (2009: 134) ne govori o zbirnim ni o umnožnim, priložnim i dijelnim brojevima, već samo o glavnim i rednim brojevima te o brojevnim imenicama i brojevnim pridjevima. Glavni su brojevi oni koji izriču točnu količinu nečega (*jedan, dva, tri*...), dok su redni oni koji izriču koje je što po redu (*prvi, drugi, treći*...). Brojevne su imenice riječi koje su po obliku imenice, a po značenju brojevi. Brojevne imenice ženskoga roda upotrebljavaju se samo za muškarce: *dvojica, trojica, petorica*, a brojevne imenice srednjega roda upotrebljavaju se kad se misli na različite rodove: *Došlo je dvoje* (muško i žensko). Brojevni su pridjevi riječi s pridjevnom službom i sa značenjem broja: *dvoji, dvoja, dvoje, troji, troja, troje*..., i upotrebljavaju se samo u množini.

[4] S. Babić, D. Brozović, I. Škarić, S. Težak, *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Globus, Zagreb, 2007., str. 497.
[5] Isto, str. 497.
[6] Isto, str. 497.

Josip Silić i Ivo Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika* (2007: 141) među brojeve ubrajaju glavne i redne brojeve, brojevne imenice i brojevne pridjeve. Glavni broj jest broj kojim se izriče količina onoga što se kazuje imenicom, a redni broj jest broj kojim se izriče redoslijed onoga što se kazuje imenicom. Brojevna imenica jest imenica koja ima značenje broja ili količine, a brojevni pridjev jest pridjev koji znači par ili skup koji čini cjelinu.

2. 1. Glavni brojevi

Glavnim se brojevima izriče točna količina čega, s time da svaki idući u nizu izriče jednom veću količinu onoga što se količinski želi odrediti, dakle kvantificirati, izmjeriti, što znači da svaki od brojeva stoji u opreci sa svim brojevima koji slijede iza njega i sa svim brojevima koji mu prethode.[7] Suvremene hrvatske gramatike na isti su način pristupile opisu glavnih brojeva kao i njihovoj sklonidbi te slaganju s imenskim riječima.

2. 1. 1. Sklonidba glavnih brojeva *jedan, dva, tri, četiri*

Glavni brojevi *dva, tri* i *četiri* sklanjaju se samo uz brojive imenice (*idem dvama profesorima*), a mogu se sklanjati i u prijedložnim izrazima, ali i ne moraju, npr. *trčim s trima bratićima* ili *trčim s tri bratića* u slučaju kad nema potrebe za sklanjanjem broja u prijedložnim izrazima. Glavni brojevi ne sklanjaju se kad se upotrebljavaju u apstraktnom značenju ili kad dolaze uz imenice uz koje ne mogu stajati brojevi veći od njih. Što se tiče zbirnog broja *dvoje,* on je i promjenljiv i nepromjenljiv. Zaista je taj broj nepromjenljiv kad dolazi uz zbirne imenice, odnosno cijela je sintagma nepromjenljiva: *dvoje ždrebadi*, *s dvoje unučadi*, *bez dvoje djece*, zatim s prijedlozima: *idem s dvoje zubara, govorim o dvoje zubara,* i kad dolazi samostalno: *dvoje po dvoje*, *život u dvoje*.[8] Ham u *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* (2002: 70) piše kako broj *jedan* uvijek znači jedninu, ali ima oblike i za množinu i to samo uz imenice koje znače par (*jedne rukavice*) ili uz imenice koje znače skup (*jedni učenici*). Broj *jedan* sklanja se i kada je posljednji broj u složenom broju (*pedeset jedno dijete*). Brojevi *oba* i *obadva* sklanjaju se kao broj *dva* i isti su im oblici za muški i srednji rod, a *obje* i *obadvije* sklanjaju se kao *dvije*.

[7] Marija Znika, *Kategorija brojivosti u hrvatskom jeziku*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2002., str. 55.
[8] Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 16.

Dva i *dvije* također se sklanjaju kad su posljednji broj u složenom broju (*trideset dvaju dječaka, trideset dvije curice*), kao i brojevi *tri* i *četiri*. Ako je broj s prijedlogom, može se sklanjati, ali i ne mora. Tako se može reći: Otišla je u kino *s dvije prijateljice*, ali je bolje reći: Otišla je u kino *s dvjema prijateljicama*.[9]

2. 1. 2. Slaganje imenskih riječi s brojevima

U ovom poglavlju opisat će se slaganje imenskih riječi s glavnim brojevima. U *Hrvatskoj gramatici* E. Barić i dr. (1997: 216-217) navedeno je sljedeće:

> „Uz NAV brojeva *dva, oba, obadva, tri, četiri* imenica koja znači ono što se broji i njezin pridjev (ako ga ima) stoje u dvojini (koja je u muškom i srednjem rodu jednaka G jd., a u ženskom rodu ista je kao N mn.), npr. *Ulicom trče dva dječaka.*“ (Barić i dr. 1997: 216)

Ostale gramatike (Silić-Pranjković (2007: 143), Babić-Brozović-Škarić-Težak (2007: 495), Težak-Babić (2009: 134), Ham (2002: 70-71)) jednako pristupaju NAV brojeva *dva, tri, četiri* što je vidljivo iz primjera: *dva (oba, obadva) muškarca/sela, dvije (obje, obadvije) žene, tri muškarca/žene/sela, četiri muškarca/žene/sela.*

> „Iza prijedloga često se umjesto odgovarajućeg padeža, broja i imenice (osobito umjesto genitiva) uzima tzv. skamenjeni akuzativ, npr. *Iskrcali su se iz oba broda* (ili *iz obaju brodova*). Ponekad se skamenjeni akuzativ uzima i kad pred njim nema prijedloga, npr. *Na sudu je došlo do pomirenja dvije stranke* (umjesto *dviju stranaka*).“ (Barić i dr. 1997: 217)

Težak-Babić gramatika nije se bavila ovim pitanjem, a Ham u *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* (2002: 71) i Silić-Pranjkoviću *Gramatici hrvatskoga jezika* (2007: 143) pišu da se broj s prijedlogom može sklanjati, ali i ne mora pa se stoga može reći: To sam čuo *od dva muškarca*, ali je bolje i pravilnije reći: To sam čuo *od dvaju muškaraca*. Prijedlozi pomažu da se i nesklonjivi brojevi uključe u komunikacijski odgovarajuće sintagmatske odnose.

> „Uz te brojeve (2, 3, 4, *oba, obadva*) ne mogu doći zbirne imenice ženskog roda koje služe kao množina imenicama muškog i srednjeg roda pa i nemaju oblika za množinu,

[9] Sanda Ham, *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2002., str. 71.

i to imenice na –*a*: *djeca, braća, gospoda, vlastela* i imenice na –*ad*, npr. *janjad, unučad, dugmad*." (Barić i dr. 1997: 217)

Josip Silić i Ivo Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika* (2007: 141) pišu kako broj *jedan* ima svojstva pridjeva jer ima kategoriju roda i stoga se u sintagmatskim odnosima slaže s pridjevima i glagolskim pridjevima u rodu, broju i padežu, npr. *Jedan je zdrav*. Potom, broj *dva* dolazi uz muški i srednji rod, odnosno uz njihov genitiv jednine, npr. *dva sela* i u sintagmatskim se odnosima slaže s množinom srednjega roda kao što vidimo u primjeru: *Ta su dva sela uvijek u opasnosti.* Uz broj *dva* rabe se i brojevi *oba* i *obadva* koji se ponašaju kao i broj *dva*, a za ženski rod rabe se brojevi *dvije* i *obje (obadvije).* Brojevi *tri* i *četiri* u sintagmatskim se odnosima ponašaju kao broj *dva*, ali samo kad je riječ o muškom i srednjem rodu, npr. *Ondje su bila i tri (četiri) muškarca*, a uz imenice ženskog roda u sintagmatskim odnosima dolaze u množini ženskog roda: *Ondje su bile i tri (četiri) žene.* Uz broj *pet* i brojeve veće od njega u sintagmatskim odnosima koristi se srednji rod jednine, a imenice i zamjenice uz njih dolaze u genitivu množine, npr. *Pet studenata polagalo je ispit u trećem ispitnom roku*.

Brojeve *tisuću, milijun* i *milijardu* u ustrojstvu viših brojeva zamjenjuju imenice *tisuća, milijun* i *milijarda*. Tako i broj *sto* može zamijeniti imenica *stotina* koja može poprimiti značenje broja (*stotinu*) i koristiti se umjesto broja *sto*. Brojevi *stotina, tisuća, hiljada, milijarda, bilijarda* i sl. imaju oblike kao imenice ženskog roda koje završavaju na –a, odnosno to su imenice vrste *e*.[10] Sklanjaju se po imeničkoj sklonidbi i imenica uz te brojeve stoji u genitivu množine, npr. *Donio je stotinu poklona*. U *Hrvatskoj gramatici* (1997: 218) navodi se kako se u brojevima koji su složeni s njima vladaju kao imenice koje znače ono što se broji te uz *dva, tri* i *četiri* stoje u dualu, a od *pet* nadalje u genitivu množine, npr. *tri stotine, pet stotina*. U *Povijesnom pregledu, glasovima i oblicima hrvatskoga književnog jezika* (1991: 664) piše kako se uz brojeve *dvjesto* i *tristo* upotrebljavaju i *dvjesta, trista* kao blago stilski obilježeni, odnosno kao starinski, pokrajinski izrazi.

Radoslav Katičić (2002: 472) u poglavlju *Brojevi i količinski prilozi kao atributi* piše da se redni brojevi i glavni broj *jedan* ponašaju kao pridjevski atributi pa su stoga izuzetak kao i brojevi *dva, tri* i *četiri* jer imenica kojoj su oni atributi ne stoji u genitivu množine, nego u posebnom obliku koji je za muški i srednji rod jednak genitivu jednine, a za ženski nominativu, akuzativu i vokativu množine. Taj se oblik zove *paukal* ili *malina*, a imenice stoje u njemu samo kad im je atribut jedan od gore navedenih brojeva. Brojne imenice slažu se kao atributi

[10] Eugenija Barić i dr., *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1997., str. 217.

jednako kao i glavni brojevi (*Sin joj je imao petero djece*), a brojevi kao atributi uz imenicu *put* u značenju „navrat“ tvore brojne izraze koji služe kao brojni prilozi (*Dva puta mjeri, a treći kroji*). Kada predikat kojemu je predikatna riječ količinski prilog preoblikom postane atribut, slaže se sa svojom imenicom jednako kao brojevi veći od *četiri*. Ti se brojevi stoga i sami mogu smatrati količinskim prilozima. Količinskima nazivamo priloge kao što su ovi: *koliko, toliko, ovoliko, onoliko, nekoliko, mnogo, malo, više, manje, sila, slabo, iole, dosta, što, nešto, dugo (vremena), par, pola, puno*.[11]

2. 2. Redni brojevi

Redni broj jest broj kojim se izriče redoslijed onoga što se kazuje imenicom.[12] Sklanja se kao određeni pridjev, odnosno ima obilježja padeža, broja i roda. Redni se brojevi od 1 do 99 tvore nastavkom *–i* od osnove glavnih brojeva, osim brojeva *prvi, drugi, treći* i *četvrti* koji su načinjeni od drukčije osnove, npr. *deseti, trideseti peti, pedesetšesti*. U brojeva *sedam, osam* ispada nepostojano *a* pa redni brojevi glase *sedmi, osmi*. Od *stotinu* i *sto* redni broj je *stoti*, od *tisuću – tisući*, od *hiljadu – hiljaditi*, od *milijun – milijunti*, od *milijarda – milijardni*.[13] Redni su brojevi, kao i glavni brojevi, djelomice leksički desemantizirani. Oni izriču odnos prema mjestu u kakvu redoslijedu: treći ne stoji odmah do prvoga, nego je između njih drugi.[14] U suvremenim gramatikama hrvatskoga jezika nema razlike u pristupu, opisu i normativnim preporukama o upotrebi rednih brojeva

[11] Radoslav Katičić, *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Globus, Zagreb, 2002., str. 476.
[12] Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 144.
[13] Eugenija Barić i dr., *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1997., str. 218.
[14] Marija Znika, Kategorija brojivosti u hrvatskom jeziku, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2002., str. 55.

2. 3. Zbirni brojevi

Zbirni se brojevi tvore od osnove glavnoga broja i nastavaka *–oje* i *–ero* ili *–oro*. Jedina je iznimka broj *četvero* koji se tvori od druge osnove. Zbirni se brojevi mogu upotrijebiti umjesto glavnih u određenim situacijama.

Barić i dr. (1997: 219) navode kako se zbirni brojevi upotrebljavaju u sljedećim situacijama:

a. kad se broje bića različitog spola ili dobi, npr. *Ako hoćete da budemo oboje sretni*.
b. kad se općenito navodi količina, npr. *Treba da znaš dvoje*.
c. uz zbirne imenice na *–a* (*djeca, vlastela, gospoda, braća*) i na *–ad* (*čeljad, jarad*) te uz *pluralia tantum* imenice koje imaju samo množinu, a znače jedan predmet (*hlače, ljestve*) i uz imenicu *jaje*.

Autori Težak-Babić, Ham i Silić-Pranjković u svojim gramatikama uopće ne opisuju zbirne brojeve, samo glavne i redne brojeve te brojevne imenice i brojevne pridjeve. Zbirne brojeve svrstavaju pod brojevne imenice.

2. 4. Brojevni pridjevi

Brojevni pridjev jest pridjev koji znači par ili skup koji čini cjelinu.[15] Brojevni se pridjevi tvore od sufiksa *-oj-* (*dv-oj-, ob-oj-, tr-oj-*) i *-er-, -or-* (*četv-er-*), a koriste se za izricanje odbrojene količine.

Brojevni se pridjevi redovno upotrebljavaju u množini, i to:

a. uz imenice koje nemaju jednine, kao što su: *kola, vrata, hlače, vile*, npr. *Četvora su dvokrilna vrata na četiri strane. Ulazi se ... na petora vrata.*
b. uz imenice koje znače parove ili cjeline sastavljene od više pojedinih istih ili sličnih primjeraka, npr. *Preko te širine idu dvoje tračnice, to jest s lijeva i zdesna. Večera se sastojala od dvojih nožica odojaka. Čuo sam troja zvona.*

[15] Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 145.

c. ponekad umjesto glavnih brojeva, npr. *Govoriti o četverim predstavama. Oboji se* (zamjenice 'svoj' i 'njegov') ... *mogu zamijeniti s 'vlastiti'*.[16]

Suvremene gramatike na isti način pristupaju opisu brojevnih pridjeva. Razlika je samo u tomu što *Hrvatska gramatika* Barić i dr. (1991: 220) piše o brojnim pridjevima, a ostale gramatike (*Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika, Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Težak-Babić *Gramatika hrvatskoga jezika* i Silić-Pranjković *Gramatika hrvatskoga jezika*) upotrebljavaju naziv brojevni pridjevi.

2. 5. Brojevne imenice

Brojevna imenica jest imenica koja ima značenje broja ili količine. Brojevne imenice tvore se tako da se na osnovu glavnoga broja dodaju sufiksi *-ojic(a), -oric(a), -oj(e)* i *-er(o).*[17] Koriste se za brojenje osoba muškoga spola. Mogu zamjenjivati glavne brojeve i nastaju od osnove zbirnog broja sufiksom *–ica* (*dvojica, trojica...*), npr. *Dvojica su išla kroz park.* Nadalje, imenice koje znače približnu količinu tvore se od osnove brojeva *devet, deset, petnaest, dvadeset* i većih desetica te od broja 1000 + nastavak *–ak*, npr. *desetak ljudi* i pri tome imenica i njezin pridjev stoje u genitivu množine, a uz prijedloge brojevna imenica stoji u akuzativu jednine, npr. *Nakon desetak dana snijeg je prestao.* U Silić-Pranjković *Gramatici hrvatskoga jezika* (2007: 145) stoji da se brojevne imenice na *–ojic(a)* i *–oric(a)* odnose na muški spol i uz njih se u sintagmatskim odnosima koristi srednji rod množine, a one na *–oj(e)* i *–er(o)* odnose se na miješani spol (muški i ženski) te na ono što znači mlado (od čovjeka ili životinje) i uz njih se upotrebljava srednji rod jednine, npr. *dvojica muškaraca*, ali: *dvoje ljudi* (muško i žensko). Ham u svojoj *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* (2002: 73) brojevne imenice opisuje kao imenice koje se mogu upotrijebiti umjesto glavnih brojeva kada se broje osobe muškoga spola, osobe različitoga spola ili životinje, npr. *petero ljudi, dvoje konja, trojica dječaka, šestero ljudi...* Ako se broje muškarci, upotrebljava se brojevna imenica sa završetkom *–ica* (*obojica*), a ako se pak broje bića različitoga spola, upotrebljava se brojevna imenica sa završetkom *–oje* (*dvoje*) i *–ero* (*petero*).

[16] Eugenija Barić i dr., *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1997., str. 220-221.
[17] Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 145.

U gramatičkom opisu brojevnih imenica nema razlike među suvremenim gramatikama hrvatskoga jezika. Jedina je različitost vidljiva u nazivlju. Naime, samo *Hrvatska gramatika* Barić i dr. (1991: 221) piše o brojnim imenicama, a ostale gramatike (*Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika, Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Težak-Babić *Gramatika hrvatskoga jezika* i Silić-Pranjković *Gramatika hrvatskoga jezika*) upotrebljavaju naziv brojevne imenice.

Među brojevne imenice idu i nazivnici razlomaka na *-ina, -nina, -inka*. Oni znače na koliko se dijelova dijeli jedno cijelo, npr. (na *-ina*) *trećina, četvrtina, tisućina, milijuntina*.[18] Primjeri sa sufiksom *-inka*: *desetinka, stotinka, tisućinka...* Također, jedno cijelo može se podijeliti na dva dijela od kojih se svaki onda zove polovina ili polovica i ženskoga je roda, npr. kad u brojniku stoji 1: *jedna polovina, jedna trećina...*, kad u brojniku stoje 2, 3 i 4: *tri petine, četiri osmine, dvije trećine...*, a kad u brojniku stoji broj 5: *pet osmina...* U matematici brojnik i nazivnik čitaju se glavnim brojevima, a povezuje ih samo prilog *kroz*, npr. 7/25 (sedam kroz dvadeset i pet).

Broj *jedan, jedna, jedno* i brojevni pridjev *dvoji, troji...* u službi atributa slažu se s imenicom u rodu, broju i padežu, npr. *Sa mnom je razgovarao i jedan profesor.*

2. 6. Ostale vrste brojeva u gramatikama suvremenoga hrvatskoga jezika

U *Povijesnom pregledu, glasovima i oblicima hrvatskoga književnog jezika* (1991: 667) te u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* (2007: 497) navode se i ostale vrste brojeva, a to su umnožni, priložni i dijelni brojevi.

Umnožni brojevi kazuju kolikostruko je što i nastaju slaganjem broja i morfema *–struk*, npr. *jednostruk, dvostruk, trostruk...* U Težak-Babić (2009: 116), Silić-Pranjković (2007:133) i Ham (2002: 50) gramatici umnožni brojevi smješteni su u pridjeve.

Priložni brojevi kazuju koliko puta ili po koji put, a nastaju kad se glavnim ili rednim brojevima doda riječ *put(a)*, npr. *dvaput* ili *dva puta, triput* ili *tri puta, četiri puta...* U ostalim gramatikama ti su brojevi svrstani u količinske priloge koji odgovaraju na pitanja: *koliko? koliko puta?*[19]

[18] Eugenija Barić i dr., *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1997., str. 221.
[19] Vidi: Težak-Babić (2009: 160), Ham (2002: 94).

Jedino u Silić-Pranjković gramatici prilozi nisu opisani kao posebna vrsta riječi, već se samo objašnjava njihova tvorba.

Dijelni brojevi kazuju po koliko i nastaju kad se ispred glavnih brojeva stavi prijedlog *po*: *po jedan, po dva, po tri*... i oni su zapravo sintaktička veza prijedloga i glavnoga broja koji kazuju *po koliko.*

3. Brojevi i brojenje u ostaloj jezikoslovnoj literaturi

U ovom poglavlju bit će riječi o pristupu brojevima u članku *Kako u hrvatskome brojimo brojevima* Ivana Markovića jer se u navedenom radu upućuje upravo na složenost opisa i normativno različitih propisa kada se radi o ovoj vrsti riječi.

3. 1. Brojenje u hrvatskom jeziku

U svom radu *Kako u hrvatskome brojimo brojevima* Ivan Marković (2012: 99) polazi od tri temeljna pitanja:

1. Kako i čime u hrvatskom brojimo i jesmo li taj svoj način u smislu gramatičkog opisa uopće osvijestili?
2. U kojoj se mjeri brojenje u hrvatskom podudara s brojenjem u drugim jezicima, s implicitnom pretpostavkom da se u različitim jezicima broji na različite načine?
3. Zašto u jezicima neke tehnike brojenja prevladavaju nad drugima?

U hrvatskom jeziku brojimo brojevima. Leksemi koji čine brojevni sustav mogu biti jednočlani koji se zatim dijele na osnovne i izvedene te višečlani glavni brojevi koji nastaju slaganjem jednočlanih brojeva jedan do drugoga uzimajući od osnovnoga broja akuzativni oblik ako ga ima. Hrvatski je brojevni sustav dekadski, ili decimalni, ili desetični jer mu je najmanja baza 10 (dva.deset, tri.deset...), sljedeća je 100 (dvje.sto, tri.sto...). No ono što Markovića zapravo zanima jest kako opisati to da hrvatsko *dvadeset dva* znači upravo broj 22? To opisujemo dvama jednostavnim matematičkim operacijama – zbrajanjem i množenjem. Što se tiče zbrajanja, za

tu nam operaciju ne treba nikakva posebna obavijest, čak ni ono *i* koje se u gramatikama često spominje (*dvadeset i dva*). Nadalje, za razliku od zbrajanja, množenje se iskazuje sintaktički, slaganjem ili upravljanjem.

Josephu H. Greenbergu možemo zahvaliti poznavanje i razumijevanje tipoloških jezičnih univerzalija. Objavio je rad u kojemu je formulirao 55 generalizacija o brojevnim sustavima u jezicima svijeta. On konstatira da se svi brojevni sustavi u jezicima svijeta temelje na brojenju, na činu brojenja te da se svi podskupovi brojeva u jednome jeziku temelje na istom matematičkom uzorku. Najmanja arbitrarna i utvrdiva *baza* brojevnoga sustava, najmanji broj koji služi za izvođenje većih, složenijih brojevnih izraza zove se *temeljnom* ili *fundamentalnom* bazom, a može biti, prema čestotnosti pojavljivanja: 10, 20, 4, 12.[20]

Nadalje, Marković (2012: 105) piše o tom kako Greenberg utvrđuje da svi brojevni sustavi imaju ograničen broj osnovnih leksema, *atoma,* od kojih se tvore izrazi za sve druge brojeve, a to se može prikazati pomoću temeljnih aritmetičkih operacija – zbrajanja ili adicije, množenja ili multiplikacije, oduzimanja ili suptrakcije, dijeljenja ili divizije:

hrv. dvadeset, ***operacija*** = 2 x 10, ***broj*** = 20

hrv. sto dva, ***operacija*** = 100 + 2, ***broj*** = 102

hrv. sto dvadeset, ***operacija*** = 100 + (2 x 10), ***broj*** = 120

hrv. sto dvadeset dva, ***operacija*** = 100 + (2 x 10) + 2, ***broj*** = 122

Najčešća je operacija u jezicima svijeta upravo zbrajanje. Ni u jednom jeziku nema oduzimanja bez zbrajanja ni dijeljenja bez množenja i stoga se brojenje u hrvatskom u velikoj mjeri podudara s brojenjem u drugim jezicima, ali je Greenberg ipak primjer postojanja množenja bez zbrajanja pronašao u jumanskim jezicima (1, 2, 3, 4, 5, 3 x 2, 7, 4 x 2, 3 x 3, 10). Također, u hrvatskom ne postoji operacija *going-on* ili *overcounting* (*prilaženje* ili *prekobrojenje*) koju nalazimo u uralskim i majanskim jezicima.

Množenja s 1 u jezicima svijeta ima, pa tako i u hrvatskom, ali pribrajanja ništice nema. S 1 nikad ne množimo broj koji nije baza. Razlika između hrvatskog i drugih jezika vidljiva je i u redoslijedu pribrojnika. Univerzalno, da veći pribrojnik uvijek prethodi manjemu, uobičajen je redoslijed, s druge strane izrazito su rijetki slučajevi jezika u kojima manji pribrojnik uvijek

[20] Ivan Marković, *Kako u hrvatskome brojimo brojevima*, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Osijek, 2012., str. 103.

prethodi većemu, kako je primjerice u malgaškome, austronezijskome, malajsko-polinezijskome jeziku, nacionalnome jeziku Madagaskara.[21]

Treće je pitanje glasilo: zašto u jezicima neke tehnike brojenja prevladavaju nad drugima? Prvenstveno zbog jednostavnosti, zbrajanje i množenje jednostavniji su nam od oduzimanja i dijeljenja, kao i što su nam parni brojevi jednostavniji od neparnih. Dvojčani je sustav najjednostavniji način prenošenja obavijesti i nisu ga izmislili matematičari nego priroda. Na kraju Marković (2012: 112) zaključuje da je upravo zbrajanje najjednostavniji, najosnovniji, najobičniji i najfrekventniji oblik iskazivanja brojeva u jezicima svijeta pa tako i u hrvatskom.

3. 2. Upotreba brojevnih riječi

Brojevi i brojevne riječi različito su obrađeni u gramatikama i priručnicima hrvatskoga jezika pa je upitan njihov status vrste riječi, a često se događa i to da govornici ne znaju koju brojevnu riječ trebaju upotrijebiti u određenoj situaciji i u kojem obliku ista treba biti.

Hrvatska gramatika u primjeru *dvoje hlače* nalazi zbirni broj, iako je tu riječ o pridjevu, što se lako uočava po slaganju s imenicom u broju, rodu i padežu (*dvojih hlača, dvojim hlačama*).[22]

U brojevne riječi, osim glavnih i rednih brojeva, spadaju i brojevne imenice te brojevni pridjevi.

U hrvatskom jeziku postoji 21 leksička jedinica koja znači 'dva': *dva, dvije*, [1]*dvoje, dvoji*, [2]*dvoje, dvoja, dvojica, oba, obje*, [1]*oboje, oboji*, [2]*oboje, oboja, obojica, obadva, obadvije*, [1]*obadvoje, obadvoji*, [2]*obadvoje, obadvoja, obadvojica*.[23]

[21] Ivan Marković, *Kako u hrvatskome brojimo brojevima*, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Osijek, 2012., str. 108.
[22] Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 14.
[23] Isto, str. 12.

Tablica 1. *Brojevne riječi koje znače 'dva'*[24]

A	*dva* *dvije*	*oba* *obje*	*obadva* *obadvije*
B	*dvoje*	*oboje*	*obadvoje*
C	*dvoji* *dvoje* *dvoja*	*oboji* *oboje* *oboja*	*obadvoji* *obadvoje* *obadvoja*
D	*dvojica*	*obojica*	*obadvojica*

Brojevne riječi iz tablice imaju ulogu kvantifikatora, odnosno oznake količine kojom se u jeziku pobliže određuje neko ime. *Dva* je glavni broj, *dvoje* zbirni, *dvoji* je pridjev, a *dvojica* imenica. Riječi kao što su *dvica* i *dvojka* nisu kvantifikatori jer prva označava brojku 2, a druga skupinu od dva povezana člana. Kvantifikator *sve* u hrvatskom se jeziku koristi uz brojevne riječi koje znače više od dva, npr. *sva tri, sve troje*. Jedinica *svi* (f. *sve*, n. *sva*) ima logičku odgovarajuću jedinicu, a *sav* (*sva*, *sve*) nema, pa je pitanje je li riječ o istoj leksičkoj jedinici. To su oblici koji se distribucijski dopunjavaju: *sav* se rabi uz imenice u jednini, a *svi* uz imenice u množini. Pomoću jedinice *sav* kvantificiraju se imenice koje već jedninskim oblikom označuju skup: U kabinetu se sabrala *sva* naša družba.[25] Šarić (2002: 186) navodi kako jedinica *svi* koju slijedi imenica ili zamjenica u množini može biti distributivna (*svi oni/svi od njih ručali su*) i kolektivna (*svi ljudi podigli su kamion*).

Iz tablice 1. vidljivo je da „čisti" broj (brojnost) označuje samo riječ *dva* kad čini apstraktnu količinu. Brojevna riječ s korijenom *ob-* odnosi se na nešto što je već poznato i njome nikako ne može započinjati nova obavijest: *Kupila sam dvije haljine. Obje su šarene*. Brojevne riječi kao što su *obadva, obadvije, obadvoje* koriste se u situacijama kad se želi naglasiti da je riječ i o jednom i o drugom, odnosno kad je skup iscrpljen. Uz to što su kvantifikatori, te su riječi i totalizatori, odnosno svaka od njih ima neko značenjsko obilježje i sve one znače broj jedinica.

[24] Tablica je preuzeta iz: Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 13.
[25] Ljiljana Šarić, *Kvantifikacija u hrvatskome jeziku*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2002., str. 184-185.

Kvantifikator *dvoji* (*-e, -a*) stoji samo uz imenice *pluralia tantum* (*dvoja leđa*) i uz imenice koje znače parove, ali koje se u tom značenju gramatički izjednačuju s *pluralia tantum*: *dvoje čizme* (= dva para čizama).[26]

3. 3. Sklonidba brojevnih riječi

Što se tiče imeničnoga oblika u NAV, imenice muškog i srednjeg roda imaju nastavak *–a,* a imenice ženskog roda nastavak *–e*. Tomu treba dodati da u tim padežima brojevna riječ otvara mjesto imenici te da se broj i imenica slažu u ostalim padežima. Naime, glavni brojevi *dva, tri* i *četiri* zahtijevaju posebne imenične oblike samo u NAV: *tri zagrebačka prijatelja*, a u ostalim padežima slažu se s imenicom i pridjevnom riječi: *s trima zagrebačkim prijateljima.* [27] Suvremene se gramatike normativno ne razilaze u navedenom pitanju.

Hrvatska gramatika (1997: 217) navodi da je uz brojeve složene s brojevima *dva, tri, četiri* upotreba okamenjenoga akuzativa češća nego uz nesložne i to uglavnom iza prijedloga: *Izvukao se već iz sto i dvije neprilike.* Brojevi *dva, tri, četiri* nepromjenljivi su kad znače apstraktnu brojnost, „čisti broj“, kao i kad znače brojku. Također, u hrvatskom se jeziku ne sklanjanju brojevi veći od *četiri*. Zbirni brojevi se uz prijedloge ne sklanjaju, za razliku od glavnih brojeva *dva, tri* i *četiri* koji se mogu sklanjati kad stoje s prijedlozima.

Imenice mogu biti brojive i nebrojive, npr. imenica *zlato* nebrojiva je kad *zlato* znači tvar, a brojiva kad znači medalju od te tvari. Mirko Peti (2004: 13) piše da se brojive imenice od nebrojivih razlikuju po tomu što se brojivima pridružuju oznake jednine i množine, a nebrojivima samo oznaka jednine. Pojam brojiva imenica odnosi se na imenicu kao leksičku jedinicu, po matematičkoj brojivosti, a ne i na imenicu kao sintaktičku jedinicu s gledišta gramatičke kategorije broja. Pojmovi 'brojivost' i 'nebrojivost' imaju dva različita sadržaja: matematički i gramatički.

Matematički pretpostavlja brojenje onoga što se kao sadržaj označuje imenicom kao leksičkom jedinicom. To je uvijek neki oblik izvanjezične zbilje. Gramatički pretpostavlja brojenje onoga što se kao sadržaj označuje imenskom riječju kao sintaktičkom jedinicom. To je uvijek neki oblik gramatičkoga sadržaja imenske riječi koji je za nju sintaktički relevantan s gledišta

[26] Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 34.
[27] Isto, str. 47.

kategorije broja. Matematički je sadržaj pojmova 'brojivost' i 'nebrojivost' izveden iz broja kao matematičke veličine, a gramatički je sadržaj pojmova 'brojivost' i 'nebrojivost' izveden iz broja kao gramatičke kategorije.[28] Matematički i gramatički model brojivosti i nebrojivosti ne mogu se uzajamno zamjenjivati ni ispreplitati.

Također, gramatički se sadržaj imenske riječi s gledišta kategorije broja može utvrditi na dvjema različitim razinama te kategorije: morfološkoj i sintaktičkoj. Na morfološkoj razini riječ je o paradigmatski uvjetovanu gramatičkom sadržaju imenske riječi s gledišta kategorije broja, a na sintaktičkoj o kontekstualno uvjetovanu gramatičkom sadržaju imenske riječi s gledišta kategorije broja.[29]

Imenice kojima je leksički izražena množina nebrojive su. Brojevne imenice *dvojica, trojica, četvorica* ... nemaju množinu i sklanjaju se po sklonidbi *e,* a brojevni pridjevi *jedni, dvoji, troji* ... imaju sva tri roda i sklanjaju se po pridjevnoj sklonidbi. Navedeni pridjevi dolaze uz imenice *pluralia tantum* i stoga se upotrebljavaju samo u množini. Za razliku od imenica *pluralia tantum* koje ne mogu imati jedninsku paradigmu, Branka Tafra (2005: 131) piše o dijelu imenica *singularia tantum* koje imaju mogućnost izraziti množinu na tri načina:

1. formalno, morfološki, ali neovjereno, npr. *kisici*,
2. promjenom značenja, njegovim opredmećivanjem i kad se zbirnost shvati kao jedinična mogu postati brojive (*na natjecanju je pet momčadi osvojilo po šest zlata*), dakle mogu imati množinske oblike,
3. značenjski bez morfoloških oznaka, npr. *zrak u Zagrebu i u Splitu nije podjednako onečišćen* (očito su dva zraka).

Primjer *jedno od dvoje* podrazumijeva da je riječ o osobama (jedno od njih dvoje), a primjer *jedno od dvoga* podrazumijeva da je riječ o neosobama (jedno od toga dvoga). Ista je stvar i s primjerima *bez dvoje* i *bez dvoga*.

[28] Mirko Peti, *Što se i kako u jeziku broji*, Matica hrvatska, Zagreb, 2005., str. 8.
[29] Isto, str. 18.

Tablica 2. *Sklonidba brojevnih riječi koje znače 'dva'*[30]

Padež	m. i s. r. promjenljivo	m. i s. r. nepromjenljivo	ž. r. promjenljivo
NA	*dva (učenika, sela)*	*dva (brata, djeteta)*	*dvije (žene)*
G	*dvaju (učenika, sela)*	*dva (brata, djeteta)*	*dviju (žena)*
DLI	*dvama (učenicima, selima)*	*dva (brata, djeteta)*	*dvjema (ženama)*

Padež	promjenljivo osoba	 ostalo	nepromjenljivo uz nebrojive im.
NA	*(nas) dvoje*	*dvoje*	*dvoje (djece)*
G	*(nas) dvoje*	*(bez) dvojega/dvoga*	*dvoje (djece)*
D	*(nama) dvoma*	*dvojemu/dvomu*	*dvoje (djece)*
L	*(nama) dvoma*	*(o) dvojem/dvome*	*dvoje (djece)*
I	*(nama) dvoma*	*(s) dvojim*	*dvoje (djece)*

Padež	m. r. mn.	s. r. mn.	ž. r. mn.	ž. r. jd.
N	*dvoji*	*dvoja*	*dvoje*	*dvoja (djeca)*
G	*dvojih*			*dvoje (djece)*
DL	*dvojim(a)*			*dvojoj (djeci)*
A	*dvoje/dvojih*	*dvoja*	*dvoje*	*dvoju (djecu)*
I	*dvojim(a)*			*dvojom (djecom)*

Tablica 3. *Sklonidba brojeva tri i četiri*[31]

Padež	tri	četiri
NA	*tri*	*četiri*
G	*triju*	*četiriju*
DLI	*trima*	*četirima*

[30] Tablica je preuzeta iz: Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 51.
[31] Tablica je preuzeta iz: Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 51.

3. 4. Distribucija brojevnih riječi

U poglavlju o razdiobi brojevnih riječi, Tafra (2005: 19) navodi šest vrsta ograničenja: ograničenja s obzirom na kategoriju broja i brojivosti, roda, živosti, određenosti, osobnosti te zbirnosti i parnosti. Odnosi između brojevnih riječi i imenica vrlo su kompliciranі jer uz istu brojevnu riječ jedna imenica dolazi, dok druga ne dolazi iako je iz istoga leksičko-semantičkoga razreda i ima ista gramatička obilježja, a razlog je taj što na izbor jedinica utječe i leksičko značenje imenica. Distribucija je brojevnih riječi uz zbirne imenice na *–ad* različita: a) *dvoje unučadi*, b) *dvije momčadi*, c) *dvoja dugmad*. Kad zbirne imenice označuju mlado, bilo ljudsko ili životinjsko, za kvantifikaciju služi brojevna riječ *dvoje*.[32]

3. 4. 1. Ograničenja s obzirom na kategoriju broja i brojivosti

Pod brojivim imenicama misli se na imenice koje imaju oba broja i stoga imaju dodirne točke s gramatičkom kategorijom broja, ali nisu sve imenice brojive ako imaju oba broja, kao što one koje imaju jedan broj nisu nebrojive. Imenice koje imaju samo jedninu mogu se pluralizirati, npr. *osvajačica mnogih zlata*. Budući da u tim slučajevima imenice imaju oba broja, očekivalo bi se da su brojive i da uz njih mogu stajati glavni brojevi, ali nije tako.[33] Imenica *brat* nema množinu, a uz nju mogu stajati glavni brojevi do pet, a imenica *vrata* nema jedninu, ali se ipak može reći npr. *sto vrata*. O brojnosti se govori kad se brojevnim riječima izriče izbrojenost referenata. Različitim jezičnim sredstvima izriče se brojnost. Imenica *vino* nema množinu i pripada imenicama *singularia tantum* što znači da uz nju ne može stajati nijedna brojevna riječ. Navedena imenica može imati množinske oblike samo u slučaju kad znači vrstu ili bocu vina, tada se njezino značenje opredmeti i ona od nebrojive imenice postaje brojiva i kvantifikacija je moguća glavnim brojevima, npr. *moja dva vina*. Uz imenice kao što su *jugo, zrak, ozon, med, helij, udobnost, lišće, bilje, momče* i *sjever* nikada ne dolaze brojevne riječi. Moguće je, dakle, govoriti o četiri tipa imenica u kojih se s obzirom na slaganje s brojevnim riječima razlikuju dvije morfološke oznake za jedninu i dvije za množinu:[34]

[32] Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 34.
[33] Isto, str. 19.
[34] Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 23.

a) [1]jednina – **dva vina*, ali *malo vina*
b) [2]jednina – *dva vina* (dvije boce/vrste vina)
c) [1]množina – *dvoje rukavice* (dva para rukavica)
d) [2]množina – *dvije rukavice*

Nadalje, Tafra (2005: 24) piše da brojevne riječi *dva, dvije, oba, obje, obadva, obadvije* ne dolaze uz imenice *singularia tantum, pluralia tantum,* kao ni uz imenice koje se upotrebljavaju u množini, a morfološki imaju i jedninu i množinu. Te brojevne riječi stoje uz brojive imenice koje imaju oba broja, a dolaze u promjenljivom obliku ili u akuzativu dvojine. Brojevne riječi *dvoje, oboje, obadvoje* uglavnom dolaze bez imenice, odnosno samostalno, a ponekad dolaze i uz brojive imenice muškoga roda u množini kad znače zanimanje, titulu ili u jednini kad se radi o nebrojivim zbirnim imenicama. Brojevne riječi *dvoji, dvoje, dvoja, oboji, oboje, oboja, obadvoji, obadvoje, obadvoja* dolaze uz imenice *pluralia tantum*, a *dvojica, obojica* i *obadvojica* uz brojive imenice koje znače mušku osobu.

3. 4. 2. Ograničenja s obzirom na kategoriju roda

Brojevna riječ *dva* slaže se uz imenice muškog roda, *dvije* uz imenice ženskog, a brojevna riječ *dvoje* slaže se uz imenice muškog roda i uz zbirne imenice ženskog roda, premda je ona srednjeg roda. Brojevna riječ *dvojica* ženskog je roda, a dolazi uz imenice muškog roda koje znače mušku osobu. Iz navedenog se može zaključiti kako uz imenice istog roda ne moraju dolaziti iste brojevne riječi. Normativni stav isti je i u gramatikama. U Težak-Babić *Gramatici hrvatskoga jezika* (2009: 136) navodi se da je pogrešno reći *Idemo nas dvoje,* ako su oba muškarca ili obje žene. Žene će reći: *Idemo nas dvije*, a muškarci će reći: *Idemo nas dvojica*. Rečenica: *Došlo je dvoje*, znači: jedno žensko i jedno muško, a brojevna riječ *dva* slaže samo uz imenice muškog roda (*dva dječaka*).

3. 4. 3. Ograničenja s obzirom na kategoriju živosti

Uz imenice koje znače nešto živo dolaze brojevne riječi *dvojica, obojica, obadvojica, dvoje, oboje* i *obadvoje*. U *Povijesnom pregledu, glasovima i oblicima hrvatskoga književnog jezika* (1991: 666) stoji da se brojevne imenice *dvojica, obojica, obadvojica* upotrebljavaju pri brojenju osoba muškoga spola, a *dvoje, oboje, obadvoje* pri brojenju osoba mješovitoga spola (jedno muško i jedno žensko). Isti je pristup i u drugim gramatikama.

3. 4. 4. Ograničenja s obzirom na kategoriju određenosti

Uz imenice koje znače nešto već poznato stoje brojevne riječi s korijenom *–ob*. Za upotrebu takvih brojevnih riječi vrlo je bitan kontekst, npr. kad se kaže da su *obojica pala na ispitu*, točno se zna identitet studenata koji su pali.

3. 4. 5. Ograničenja s obzirom na kategoriju osobnosti

Kategorija osobnosti utječe samo na izbor dviju vrsta brojevnih riječi, onih na *–ica* i na *–oje*. Imenica *dvojica* znači dvije muške osobe, a i dolazi samo uz imenice koje znače mušku osobu: *dvojica momaka, obojica sportaša, obadvojica studenata.*[35] Kvantifikatori *dvoje, oboje, obadvoje* mogu stajati samostalno i uz imenicu muškog roda koja znači mušku osobu, a tada ti kvantifikatori znače skup od dvije osobe mješovita spola ili jedne odrasle osobe i jednog djeteta, npr. *dvoje profesora* (profesor i profesorica), *nas dvoje* (osobe mješovitog spola ili odrasla osoba i dijete).

3. 4. 6. Ograničenja s obzirom na kategoriju zbirnosti i kategoriju parnosti

Imenice koje znače par mogu se smatrati *pluralia tantum,* ali one mogu imati i jedninu pa tada znače nešto drugo i time se razlikuju od „pravih“ *pluralia tantum* imenica kao što su *sanjke, vile, naočale*... Uz imenice koje znače par uvijek dolaze brojevne riječi na *–ob* jer je par uvijek određen brojem članova, npr. *slomio je obje noge*.

[35] Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 26.

3. 5. Morfološka obilježja brojevnih riječi

Podjela brojevnih riječi na četiri podrazreda (glavni brojevi, zbirni brojevi, brojevni pridjevi i brojevne imenice) uvjetovana je njihovim morfološkim, semantičkim i distribucijskim obilježjima. Brojevne su riječi u gramatikama hrvatskoga jezika obrađene u poglavlju o brojevima koje nije baš razrađeno najbolje jer su brojevi zapravo od onih vrsta riječi kojima se u hrvatskim gramatikama pozornost posvećuje tek kad se autori „zasite“ imenica, glagola, pridjeva i zamjenica.

Hrvatska gramatika smatra zbirne brojeve sklonjivim riječima i za DLI navodi ni više ni manje nego sedam sinonimnih oblika: *dvojem, dvojemu, dvom, dvome, dvojima, dvojim, dvoma*.[36]

Tafra (2005: 44) smatra kako hrvatski jezik dopušta da se imenice koje referiraju na skup kao na cjelinu pluraliziraju i to oprimjeruje primjerom: *zeleni su pobijedili na dvojim izborima* (običnije: *zeleni su dvaput pobijedili na izborima*).

4. Zaključak

[36] Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 43.

Brojevi su zatvoren sustav leksičkih jedinica koje označavaju samo odbrojenu „količinu jedinki“. Ne mogu biti prilozi jer brojevi nikada nisu dopuna glagola, a prilozi to jesu. Mnogo je spornih stvari kod brojeva. Prvo, jesu li uopće vrsta riječi, zatim spadaju li brojevne imenice i brojevni pridjevi pod imenice i pod pridjeve ili spadaju pod brojeve kako se i obrađuju u većini gramatika. Brojevi i brojevne riječi nisu jasno definirani s obzirom na značenje i upotrebu, ali i s obzirom na još dosta drugih stvari kao što je npr. klasifikacija u podrazrede pa stoga dolazi do nerazumijevanja istih. Branka Tafra piše da su u nekim gramatikama poput *Priručne gramatike* definicijom brojeva obuhvaćeni samo glavni i redni brojevi, a među oblicima još su obrađeni zbirni brojevi, brojevne imenice i brojevni pridjevi, dok su u Pavešić-Vinceovoj gramatici iz 1971. godine, kao i u *Povijesnom pregledu, glasovima i oblicima hrvatskoga književnog jezika* te u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* brojevima pripadali glavni, redni, dijelni, priložni i umnožni brojevi. Vidljive su razlike i nepodudaranja među gramatikama. Autori Težak-Babić, Ham i Silić-Pranjković u svojim gramatikama opisuju samo glavne i redne brojeve, brojevne imenice i brojevne pridjeve, a u *Hrvatskoj gramatici* Barić i dr. te u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* opisani su i dijelni, umnožni, priložni brojevi i neodređeni brojevi koji se spominju jedino u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika.* Također, vidljive su i sličnosti među gramatikama, posebno kad se govori o tvorbi, sklonidbi i morfološkim obilježjima brojevnih riječi. Za brojeve i brojevne riječi ipak nije prevelika zainteresiranost istraživača pa možda upravo zbog toga zauzimaju najmanje mjesta u gramatikama hrvatskoga jezika.

5. Popis literature

1. Babić, Stjepan, Brozović, Dalibor, Škarić, Ivo, Težak, Stjepko, Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika, Globus, Zagreb, 2007.
2. Babić, Stjepan, Brozović, Dalibor, Moguš, Milan, Pavešić, Slavko, Škarić, Ivo, Težak, Stjepko, Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, HAZU i Globus, Zagreb, 1991.
3. Barić, Eugenija, Lončarić, Mijo, Malić, Dragica, Pavešić, Slavko, Peti, Mirko, Zečević, Vesna, Znika, Marija, Hrvatska gramatika, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
4. Ham, Sanda, Školska gramatika hrvatskoga jezika, Školska knjiga, Zagreb, 2002.
5. Katičić, Radoslav, Sintaksa hrvatskoga književnog jezika, Globus, Zagreb, 2002.
6. Marković, Ivan, Kako u hrvatskome brojimo brojevima, u: Pon, Leonard, Karabalić, Vladimir, Cimer, Sanja (ur.), Aktualna istraživanja u primijenjenoj lingvistici, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Osijek, 2012.
7. Peti, Mirko, Oblici nebrojivosti u hrvatskom jeziku, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2004.
8. Peti, Mirko, Što se i kako u jeziku broji, Matica hrvatska, Zagreb, 2005.
9. Silić, Josip, Pranjković, Ivo, Gramatika hrvatskoga jezika, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
10. Šarić, Ljiljana, Kvantifikacija u hrvatskome jeziku, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2002.
11. Tafra, Branka, Morfološka obilježja brojevnih riječi,Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, knjiga 26, Zagreb, 2000., str. 261-275.
12. Tafra, Branka, Od riječi do rječnika, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
13. Tafra, Branka, Što su brojevi? (gramatički i leksikografski problem), Rasprave ZJ, svezak 15, Zavod za jezik IFF, Zagreb, 1989., str. 219-237.
14. Znika, Marija, Kategorija brojivosti u hrvatskom jeziku, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2002.